

8. Státní rozpočet

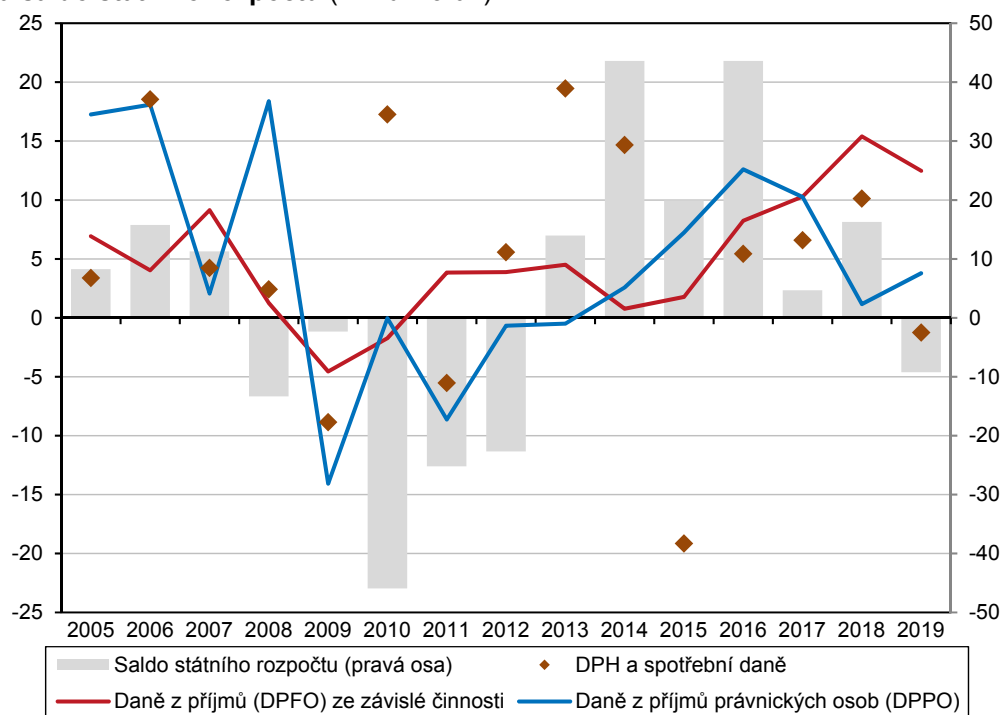
Hospodaření státního rozpočtu se po šesti příznivějších letech v 1. čtvrtletí propadlo do mírného deficitu.

Růstové tempo celkového výběru daňového inkasa zvolnilo na čtyřleté minimum. Zároveň zaostalo za rozpočtovým očekáváním.

Státní rozpočet (SR)¹ vykázal za 1. čtvrtletí 2019 deficit 9,2 mld. korun. Ve stejném období předchozích šesti let přitom dosahoval přebytků. Na rozdíl od minulých let nebylo letošní saldo hospodaření výrazně ovlivněno finančními vztahy s rozpočtem EU², neboť významnější vlivy na příjmové i výdajové straně se vzájemně kompenzovaly. Meziroční zhoršení salda SR bylo výsledkem svižného růstu výdajů (o 13,4 %, téměř dvojnásobně vyšší tempo oproti celoročnímu rozpočtovému očekávání) doprovázeného slábnoucí dynamikou příjmů (vč. daňového inkasa, jež reagovalo na zvolnění ekonomického růstu v loňském roce). Saldo SR, jež představuje dominantní položku deficitu či přebytku hospodaření sektoru vládních institucí, dosáhlo letos ve vztahu k nominálnímu HDP $-0,7$ %.

K meziročnímu růstu příjmů SR (o 5,4 %) přispěly letos zejména vyšší daňové příjmy (+13,6 mld. korun). Zčásti se podílely i nedaňové a kapitálové příjmy a transfery (+5,0 mld.), neboť pokles samotných příjmů z rozpočtu EU (o třetinu, resp. 15,3 mld. korun)³ byl kompenzován jednorázovým převodem 18,0 mld. korun z privatizačního účtu. Růstové tempo celostátního daňového inkasa (bez pojistného) citelně zvolnilo – na 3,2 % (z 9,1 % z 1. čtvrtletí 2018). Šlo o nejnižší tempo za poslední čtyři roky. Oslabila i dynamika výběru pojistného na sociální zabezpečení (z 10,2 % na 7,6 %), což korespondovalo s mírným zpomalením růstu zaměstnanosti v ekonomice i s pravděpodobným loňským dosažením vrcholu u dynamiky průměrných mezd. Tempo růstu výběru pojistného v 1. čtvrtletí zůstalo, podobně jako drtivá většina váhově významných daňových příjmů, za celoročním rozpočtovým očekáváním.

Graf č. 17 Celostátní inkasa vybraných daňových příjmů (meziročně v %) a saldo státního rozpočtu (v mld. korun)

Zdroj: MF ČR

¹ Pokud není uvedeno jinak, vycházejí všechny údaje týkající se státního rozpočtu z dat Ministerstva financí o pokladním plnění.

² Dle propočtů MF skončilo hospodaření SR očištěné na příjmové i výdajové straně o prostředky z EU a z finančních mechanismů schodkem 6,3 mld. Kč. V 1. čtvrtletí 2018 činil obdobný schodek 5,3 mld. Kč.

³ Zahrnují i příjmy z tzv. finančních mechanismů (EHP a Norské fondy, Program švýcarsko-české spolupráce). Jejich hlubší pokles byl ovlivněn nestandardně vysokou loňskou základnou – v 1. čtvrtletí 2018 získal SR část závěrečných plateb vztahujících se k již skončenému programovému období 2007 až 2013 (ve výši 20 mld. korun).

<p>Výběr DPH i vlivem slabší spotřeby vládního sektoru meziročně stagnoval. Pokles inkasa spotřebních daní byl negativně ovlivněn výběrem u tabákových výrobků.</p>	<p>Celostátní inkaso DPH – váhově dominantní daně – v 1. čtvrtletí meziročně fakticky stagnovalo⁴. Projevilo se patrně mírné zpomalení nominálního tempa výdajů na konečnou spotřebu (více u vládních institucí než u domácností). Vliv mělo také meziroční snížení objemu zadržovaných nadměrných odpočtů orgány finanční správy i zavedení nižší sazby DPH na pravidelnou hromadnou dopravu. Ze všech spotřebních daní získal SR meziročně o 4,1 % méně, téměř výhradně vlivem propadu inkasa z tabákových výrobků. Projevilo se zde předzásobení prodejců produkty se staršími tabákovými nálepkami na sklonku loňského roku a také skutečnost, že v roce 2019 se nepočítá se zvyšováním sazeb této daně (podobná situace nastala naposledy v roce 2011). Tempo výběru váhově dominantní skupiny spotřebních daně – z minerálních olejů – bylo letos, podobně jako loni, jen mírné (+0,8 %)⁵. Vliv pozitivního dopadu hospodářského růstu na osobní i nákladní dopravu byl tlumen negativním efektem spojeným s administrativními vlivy⁶.</p>
<p>Sílící mzdové náklady působily na výběr přímých daní rozdílně. U DPFO ze závislé činnosti jej nadále stimulovaly, u korporátní daně tlumily.</p>	<p>K růstu celostátního výběru přímých daní přispěly v 1. čtvrtletí všechny jejich hlavní druhy, nejvíce daň z příjmů fyzických osob (DPFO) ze závislé činnosti. Ta meziročně posílila o 12,5 %. Přestože tempo jejího růstu na rozdíl od přechodných čtyř let již nesílilo, stále převyšovalo dynamiku z konjunkturního období minulých dekad. Zasloužil se o to i rekordní počet pracujících osob a dále též svižný růst průměrných výdělků – hlavně v odvětvích s dominancí veřejného sektoru. Dvojciferný růst převyšující rozpočtové očekávání zaznamenaly letos ostatní druhy DPFO – daň z kapitálových výnosů i daň ze samostatné výdělečné činnosti, související zejména s objemem tržeb plynoucích z drobného podnikání. Inkaso korporátní daně (DPPO) vzrostlo o 3,8 % a odráželo klesající ziskovost podniků hlavně vlivem sílících mzdových nákladů, ale i relativně slabší loňskou základnu této daně⁷.</p>
<p>Růst celkových výdajů SR táhly na počátku roku jak běžné, tak investiční výdaje.</p>	<p>Tempo růstu výdajů SR v posledních dvou letech výrazně zrychlovalo. Podílely se na něm jak běžné, tak investiční výdaje. V 1. čtvrtletí 2019 posílily celkové výdaje meziročně o 13,4 %, v rámci tohoto období roku nejvíce za posledních jedenáct let. Kapitálové výdaje vzrostly i vlivem velmi nízké loňské základny o 4,7 mld. korun, resp. o 40 %. Dosavadní letošní čerpání investic bylo na konci března jen na osmině celoročně rozpočtované částky. Více než 80 % investic směřovalo na společné projekty ČR a EU⁸, jejich objem meziročně vzrostl o bezmála 5 mld. korun (zejména zásluhou vyšší alokace OP Doprava a také Integrovaného regionální operačního programu). Podíl investic na celkových výdajích SR se navyšoval již druhým rokem v řadě a letos dosáhl 4,4 %. Přesto šlo o třetí nejnižší hodnotu za posledních dvanáct let. V pozadí této skutečnosti stojí prohlubující se nerovnost investiční aktivity státu v průběhu kalendářního roku.</p>
<p>K navýšení běžných výdajů přispěl svižný růst průměrné výše důchodů, výdaje na platy v rozpočtové sféře i vyšší odvody do rozpočtu EU.</p>	<p>Na běžných výdajích utratil letos stát meziročně o osminu více (resp. o 39,4 mld. korun). Bez mála třetinou se na tom podílely vyšší výdaje na sociální dávky, pětinou neinvestiční transfery veřejným rozpočtům územní úrovně⁹ a šestinou vyšší povinné odvody ČR do rozpočtu EU. Přestože tempo výdajů na sociální dávky se ve srovnání s počátkem roku 2018 zdvojnásobilo (na 8,0 %), jejich podíl na celkových výdajích SR nadále klesal (pod 40% hranici). Nárůst objemu sociálních dávek byl z více než 80 % tažen prostředky na důchody. Ty vzrostly o 8,5 % – v rámci 1. čtvrtletí nejvíce za posledních deset let. Zásadně se projevil vliv zákonných úprav – zvýšení základní výměry důchodu z 9 % na 10 % průměrné mzdy a také procentní výměry důchodů o 1 000 Kč u příjemců důchodů starších 85 let. Díky</p>

⁴ V úhrnu za období od ledna do dubna 2019 se výběr DPH vrátil k růstu (2,5 %), jeho tempo ale zůstávalo výrazněji za celoročním rozpočtovým očekáváním (+6,8 %).

⁵ Slabou letošní dynamiku dokládají i data ČSÚ. Z váhově významnější položky ropných produktů vzrostla během prvních dvou měsíců roku spotřeba pouze u motorové nafty (+1,9 %). Pokles nastal naopak u motorového benzínu (-2,6 %) i leteckého petroleje (-8,0 %, po silném růstu na počátku roku 2018).

⁶ Jde hlavně o tzv. zelenou naftu umožňující vrácení této daně subjektům působícím v oblasti živočišné prvovýroby.

⁷ V 1. čtvrtletí 2018 posílilo inkaso DPPO jen o 1,2 %. V rámci tohoto období roku šlo o nejslabší růst od konce poslední recese.

⁸ Celkové výdaje na financování společných programů EU a ČR (vč. běžných výdajů) v 1. čtvrtletí čítaly 36,3 mld. Kč, meziročně o 10,6 mld. Kč více.

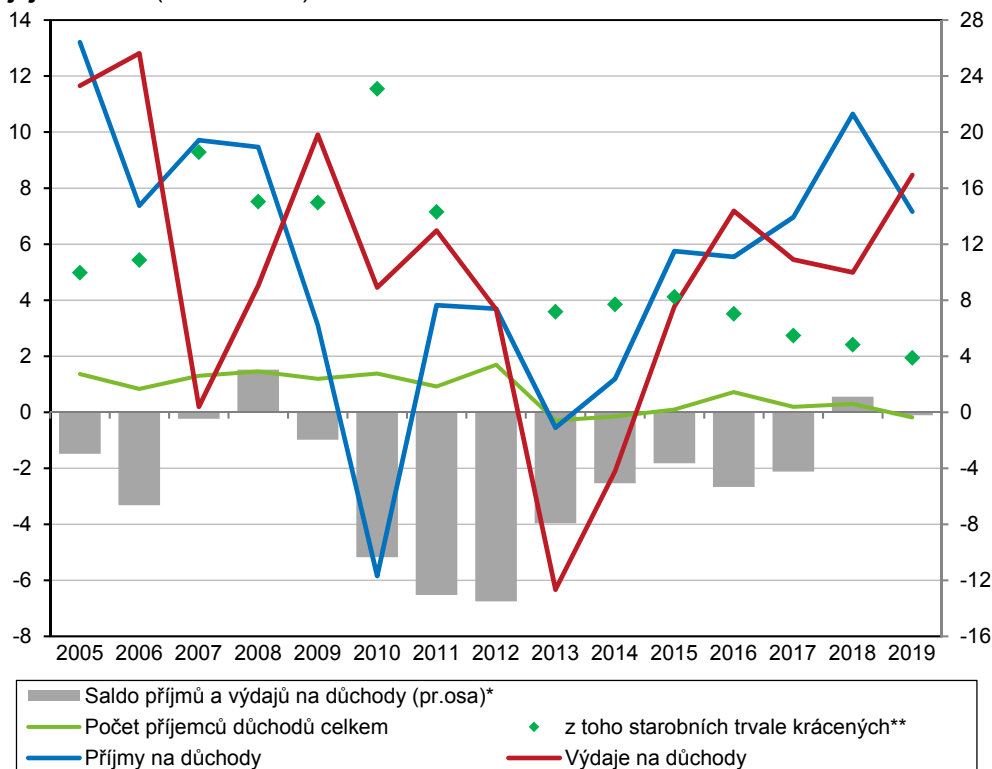
⁹ Jednalo se hlavně o přímé náklady základních a středních škol a také o transfery obcím a krajům dle zákona o sociálních službách.

Saldo důchodového účtu bylo vyrovnané. Mírný růst četnosti osob pobírajících důchody se zastavil.

valorizačnímu mechanismu byl reflektován vliv růstu životních nákladů i loňská akcelerace růstu průměrných mezd. Průměrný sólo starobní důchod v březnu 2019 činil 13 377 korun, meziročně byl o 1 030 korun vyšší. Nějakou formu důchodu pobíralo od státu 2 891 tis. osob, jejich počet se poprvé za posledních pět let snížil. To souviselo s mimořádně příznivým postavením zaměstnaných osob na pracovním trhu. Míra ekonomické aktivity osob na sklonku produktivního věku narůstala. Již čtvrtým rokem v řadě se zároveň snižovalo tempo přírůstků lidí s trvale kráceným starobním důchodem. Tempo růstu výběru pojistného na sociální zabezpečení po rekordním loňském roce mírně zvolnilo. Saldo důchodového účtu¹⁰ bylo v 1. čtvrtletí téměř vyrovnané.

Graf č. 18: Příjemci důchodů, příjmy i výdaje na důchody ze SR (meziročně v %) a jejich saldo (v mld. korun)

* Vyjadřuje rozdíl mezi příjmy a výdaji na důchody ze státního rozpočtu. V saldo příjmů a výdajů nejsou zahrnuté náklady na správu systému důchodového pojištění.
 **Jde o starobní důchod přiznaný před dosažením důchodového věku a krácený za předčasnost po celou dobu pobírání důchodu.
 Zdroj: MF, ČSSZ

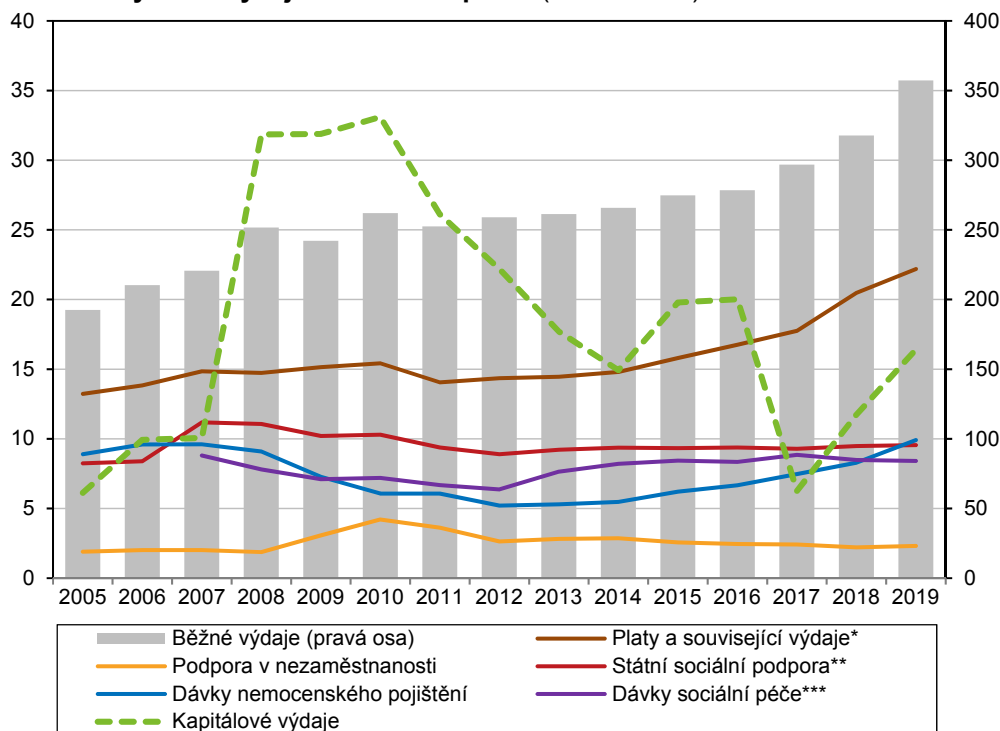
Tempo růstu výdajů na ostatní sociální dávky zrychlilo. Přispívaly k tomu nadále hlavně svižně rostoucí dávky nemocenského pojištění.

Vedle důchodů rostly letos svižně i výdaje na ostatní sociální dávky (v úhrnu o 6,5 %, nejvíce za poslední pětiletí). Ty jsou v posledních letech tradičně taženy zejména vyšším objemem dávek nemocenského pojištění (letos posílily meziročně o pětinu), alespoň mírný růst ale letos zaznamenala výrazná většina váhově významných druhů dávek. Výjimkou byly jen dávky hmotné nouze (-23 %, za posledních pět let -59 %) a také některé dávky státní sociální podpory vázané na příjem domácnosti (především příspěvek na bydlení)¹¹. Po čtyřech letech se letos zastavil pokles vyplacených dávek podpor nezaměstnaným, mj. i vlivem vysokého podílu frikční složky nezaměstnanosti i růstu průměrné měsíční dávky v nezaměstnanosti (odvozené od předchozích pracovních výdělků uchazeče o práci).

¹⁰ Je vyjádřeno jako rozdíl mezi příjmy a výdaji na důchody ze SR. Nejsou zahrnuté výdaje na správu systému důchodového pojištění (ty za celý rok 2018 dosáhly dle údajů MF výše 6,4 mld. korun).

¹¹ Mírně naopak rostly přídavky na dítě (+1,2 %), nikoli však jako důsledek zhoršené finanční situace domácností, ale spíše jako reflexe mírně rostoucího počtu narozených dětí. Více bylo vyplaceno i na váhově nejméně významné složce státní sociální podpory (SSP) – rodičovském příspěvku (+2,3 %). Pokračoval trend posilování dávek na pěstounskou péči. Celkově vydal SR na dávky SSP 9,55 mld. korun, meziročně o 0,7 % více.

Graf č. 19 Vybrané výdaje státního rozpočtu (v mld. korun)

*Pokrývá výdaje na platy v ústředních orgánech státní správy. Nezahrnuje např. mzdové výdaje na regionální školství.
 **Zahrnuje i dávky péčovské péče.
 ***Zahrnuje dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky osobám se zdravotním postižením, příspěvek na péči dle zákona o sociálních službách.
 Zdroj: MF ČR, MPSV

Výše státního dluhu od počátku roku významněji vzrostla. V dlouhodobějším pohledu ale zůstává stabilizovaná.

Sedmým rokem v řadě pokračoval trend stabilizace výše státního dluhu. Ten dosáhl na konci 1. čtvrtletí 2019 hodnoty 1 731,6 mld. korun. Meziročně mírně vzrostl (+1,1 %), ve srovnání se stavem na konci roku 2018 se jeho úroveň navýšila významněji (+6,8 %, resp. 109,6 mld. korun). Tato fluktuace byla dána z drtivé většiny zvýšením stavu střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů vydaných na domácím trhu. Již pátým rokem v řadě se snižovala korunová hodnota vnějšího dluhu. Ten tvořil na konci března 2018 jen 13,1 % celkového státního dluhu, nejméně od konce roku 2004.

Sektor vládních institucí docílil loni přebytku již třetím rokem v řadě.

Konsolidovaný dluh celého sektoru vládních institucí¹² činil dle dat ČSÚ na konci 4. čtvrtletí 2018 1 735 mld. korun. Hodnota dluhu zůstává již šestým rokem v řadě stabilizovaná. Míra zadlužení činila 32,71 % HDP a ve srovnání s koncem roku 2017 klesla o 1,95 p. b. Snižila se primárně vlivem posílení nominálního HDP, samotný meziroční pokles dluhu se podílel jen necelou sedminou. V roce 2018 docílil sektor vládních institucí v ČR přebytku hospodaření +47,4 mld. korun, celoroční kladný výsledek přetrvával již třetím rokem v řadě¹³.

Česko loni dosáhlo sedmého relativně nejvyššího přebytku hospodaření sektoru vládních institucí.

Přestože přebytku či alespoň vyrovnaného salda hospodaření sektoru vládních institucí dosáhla v roce 2018 polovina států Unie, v úhrnu celá EU zaznamenala deficit (0,6 % HDP). Ten se plynule redukoval již osmým rokem v řadě. Česko dosáhlo sedmé nejlepší pozice, z novějších členských států Unie docílily příznivějšího postavení jen Malta a Bulharsko. Nejhlubší deficity sužovaly loni Kypr (-4,8 %) a Rumunsko (-3,0 %). O moc lépe se nevedlo ani většině velkých ekonomik eurozóny: Španělsku a Francii (shodně -2,5 %), Itálii (-2,1 %) a Velké Británii (-1,5 %). I tato skutečnost přispívá k tomu, že míra zadluženosti sektoru vládních institucí v EU klesá jen velmi pozvolna. Na konci roku 2018 čítala 80 %

¹² Předběžné údaje o dluhu a deficitu sektoru vládních institucí za 1. čtvrtletí 2019 zveřejní ČSÚ 1. července 2019, Eurostat 19. července 2019.
¹³ Podrobnější komentář k dluhu i deficitu sektoru vládních institucí v ČR je uveden v již dříve vydané publikaci ČSÚ „Vývoj ekonomiky ČR v roce 2018“.

Míra zadlužení vládních institucí klesá v EU jen pozvolna. Česko obhájilo v rámci EU pozici státu se čtvrtou nejnižší mírou zadlužení.

HDP (proti maximu z roku 2014 o 6,6 p. b. méně). Zadluženost pod úrovní 60 % HDP vykazala polovina států Unie. Ze starších členských států, které jsou zároveň součástí eurozóny, platilo totéž pouze pro Lucembursko (21 %), Nizozemsko (52 %) a Finsko (59 %). Této úrovni se i díky nepřetržitým rozpočtovým přebytkům v posledních pěti letech blížilo Německo (61 %). To bylo také společně se Švédskem a Maltou jedinou unijní ekonomikou, ve které se podařilo snížit míru zadlužení na úroveň blízkou předkrizovému roku 2008. Česko drželo podobně jako na konci let 2016 a 2017 pozici čtvrté relativně nejméně zadlužené ekonomiky (z pohledu veřejných financí).